

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Disa Johnsson

Tala är silver, tiga är guld?

- En utredande studie om förhållandet mellan svensk yttrandefrihet och brottet hets mot folkgrupp i ljuset av Rasmus Paludans koranbränningar.

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats
Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Sacharias Votinius

Termin: VT 2023

Innehållsförteckning

Summary	3
Sammanfattning	4
Förkortningar	5
1 Inledning	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte och frågeställningar.....	6
1.3 Avgränsningar	6
1.4 Metod och perspektiv	7
1.5 Forskningsläge.....	8
1.6 Material	8
1.7 Disposition.....	9
2 Yttrandefrihet	9
2.1 En historisk överblick.....	9
2.2 Yttrandefriheten i svensk rätt	10
2.2.1 Rättighetsskyddet i RF	10
2.2.2 Utformningen.....	11
2.2.3 Inskränkningar	11
2.3 Yttrandefriheten inom Europarätten.....	12
2.3.1 Relationen mellan nationell rätt och unionsrätt.....	12
2.3.2 Skyddet i EKMR.....	12
2.4 NJA 2005 s. 805 ”Åke Green”	13
3 Hets mot folkgrupp	15
3.1 En historisk överblick.....	15
3.2 Rekvisiten	16
4 Koranbränningarna	18
5 Analys	18
5.1 Utgör koranbränningarna hets mot folkgrupp?	18
5.2 Var går gränsen mellan yttrandefrihet och brottet hets mot folkgrupp?	22
Käll- och litteraturförteckning	24

Summary

The freedom of speech plays a prominent role in the Swedish democratic society, but is limited by certain restrictions. One of these restrictions is the offense of *agitation against an ethnic group*, which aims to protect vulnerable groups from threats and insults. When this purpose clashes with the strong position of freedom of speech, difficult questions arise. Where do we really draw the line between legitimate criticism and punishable contempt? In connection with Rasmus Paludan's highly noticed Quran burnings, the debate on the limits of freedom of speech resurfaced. The purpose of this essay is to investigate the meaning and scope of agitation against an ethnic group and then examine how it relates to freedom of speech. Through the legal dogmatic method, the aim is to answer the questions of whether the Quran burnings constitutes agitation of an ethnic group and where the boundary between freedom of speech and the offense of agitation against an ethnic group lies. The result shows that the most important regulation of freedom of speech for this question is found in the Swedish constitutional law "Regeringsformen" and in the ECHR. These provide an extensive but at the same time very general protection, in an attempt to balance the interest of comprehensive freedom of speech against other conflicting interests. From preparatory works, it becomes clear that agitation against an ethnic group constitutes a legitimate restriction on freedom of speech, but the vague requirements of the criminal provision make it difficult to determine what is required for it to be applicable. Therefore, it is difficult to say for sure if the Quran burnings should be seen as agitation of an ethnic group or not. As a result of the lack of court rulings, one is left with more questions than answers. In the absence of such extensive and methodical practice in this area, more precise wording in the legislation is required. Otherwise, the rule of law is at risk of falling victim to the legislator's tendency to leave the responsibility in the hands of the courts.

Sammanfattning

Yttrandefriheten har en framträdande roll i det svenska demokratiska samhället, men begränsas genom vissa inskränkingsmöjligheter. En av dessa utgörs av brottet *hets mot folkgrupp* som syftar till att skydda utsatta grupper från hot och kränkningar. När detta ändamål möter yttrandefrihetens starka ställning uppstår svåra frågor. Var går egentligen gränsen mellan sakligt befogad kritik och straffbar missaktning? I samband med Rasmus Paludans så omtalade koranbränningar, kom debatten om yttrandefrihetens gränser åter upp till ytan. Denna uppsats syftar till att utreda innebörden och omfattningen av brottet hets mot folkgrupp och undersöka hur detta förhåller sig till yttrandefriheten. Genom den rättsdogmatiska metoden ämnas att besvara frågeställningarna huruvida koranbränningarna utgör hets mot folkgrupp och var gränsen mellan yttrandefrihet och brottet hets mot folkgrupp går. Resultatet visar att den viktigaste yttrandefrihetsregleringen för frågan återfinns i Regeringsformen och i EKMR. Dessa bildar ett vittgående men samtidigt mycket generellt skydd, för att försöka balansera intresset av en omfattande yttrandefrihet mot andra motstående intressen. Av förarbeten blir det tydligt att hets mot folkgrupp utgör en legitim yttrandefrihetsinskränkning, men straffbestämmelsens vaga rekvisit gör det svårt att avgöra vad som krävs för att den ska bli tillämplig. Därför är det svårt att säkert avgöra huruvida koranbränningarna ska bedömas som hets mot folkgrupp eller inte och till följd av bristen på domstolsavgöranden lämnas man med fler frågor än svar. I avsaknad av sådan omfattande och metodisk praxis på området, krävs mer preciserade lagtextformuleringar. I annat fall riskerar rättssäkerheten att falla offer för lagstiftarens benägenhet att lägga ansvaret i domstolarnas händer.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken (1962:700)
EKMR	Europeiska konventionen den 4 november 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
HD	Högsta domstolen
RF	Regeringsformen (1974:152)
TF	Tryckfrihetsförordning (1949:105)
YGL	Yttrandefrihetsgrundlag (1991:1469)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I dagens Sverige är det svårt att föreställa sig ett samhälle utan rätt till fritt meningsutbyte; om inte annat framstår det som en näst intill dystopisk tanke. Yttrandefriheten utgör en av hörnstenarna i det svenska samhällets uppbyggnad och ger oss frihet att uttrycka tankar och åsikter utan rädsla för repressalier och censur.¹ I Sverige är denna frihet ytterst långtgående och starkt skyddad genom såväl grundlagsstiftning som en kultur där vi värnar om frihetliga värden och öppenhet.

Trots den utbredda synen på yttrandefrihet som en grundläggande samhällskomponent väcker den många komplexa frågor. Var går egentligen den yttre gränsen? Hur förhåller den sig till andra rättigheter och samhällsintressen? Finns det överhuvudtaget några svar? Denna debatt ställdes inte minst på sin spets i samband med Rasmus Paludans koranbränningar som upprörde många troende muslimer. En av inskränkningarna i yttrandefriheten utgörs nämligen av brottet *hets mot folkgrupp*. Detta brott beskriver en gränslinje för när ett uttalande inte längre anses skyddsvärt, utan övergår till att bli en kränkning av andra människors rättigheter. Trots att brottet alltså ska utgöra en yttersta gräns, är denna mycket diffus och svårbedömd från fall till fall. Så hur ska man egentligen kunna avgöra vilket intresse som väger tyngst?

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att utreda innebörden och omfattningen av brottet hets mot folkgrupp samt att undersöka hur brottet förhåller sig till vår grundlagsskyddade yttrandefrihet. Detta görs i ljuset av Paludans koranbränningar eftersom de väckte en intressant debatt som jag med denna uppsats ämnar bidra till. De frågeställningar som kommer ligga till grund för uppsatsen är därför följande:

- Utgör koranbränningarna hets mot folkgrupp?
- Var går gränsen mellan yttrandefrihet och brottet hets mot folkgrupp?

1.3 Avgränsningar

Denna uppsats är avgränsad enbart till det specifika brottet hets mot folkgrupp av normalgraden, trots att det finns flertalet andra brott som också utgör inskränkningar i yttrandefriheten. Exempelvis hade brott mot rikets säkerhet kunnat vara intressant i denna

¹ Warnling-Nerep, W, Bernitz, H. *En orientering i tryckfrihet och yttrandefrihet*, 5 uppl. (2013), s. 147.

kontext kopplat till koranbränningarna utanför turkiska ambassaden, men med hänsyn till uppsatsens omfattning kommer detta inte belysas.

Uppsatsens utredande del kommer ha fokus på hur yttrandefriheten gestaltar sig i Regeringsformen (RF) och i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR). Detta eftersom skyddet i just dessa rättskällor är mest relevant i förhållande till de aktuella frågeställningarna. Tryckfrihetsförordningen (TF) och Yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) kommer enbart nämnas i korthet, då de reglerar yttrandefrihet i medier som inte kommer vara i fokus. Den internationella regleringen av yttrandefriheten är mycket vittgående, varför avgränsningen till EKMR gjorts med hänsyn till tid och utrymme.

Utöver detta kommer förhållandet mellan yttrandefrihet och hets mot folkgrupp enbart analyseras i relation till Paludans koranbränningar. Däremot förekommer exempel på hur dessa förhållit sig till varandra i andra situationer och rättsfall som grund för analysen. I förhållande till koranbränningarna skulle även mötes- och demonstrationsfriheten kunna vara intressant att belysa, men genom frågeställningarna har valet fallit på att avgränsa uppsatsen enbart till yttrandefrihet.

Analysen har också avgränsats till att beröra frågan om själva bränningarna och inkluderar således inte en diskussion kring eventuella uttalanden som gjorts i anslutning till dessa. Detta då specifika uttalanden skulle kunna tas upp till prövning separat och eftersom det är angeläget att utreda huruvida brännandet av en helig skrift skyddas av yttrandefriheten eller ej.

1.4 Metod och perspektiv

Då uppsatsen bygger på en utredning de lege lata ligger den rättsdogmatiska metoden till grund för arbetet. Detta eftersom syftet huvudsakligen är att utröna gällande rätt samt de tankar, idéer och principer som ligger bakom reglerna. Genom denna metod ämnas skapa förståelse för betydelsen av yttrandefriheten, men också hur man resonerat kring brottet hets mot folkgrupp som en legitim inskränkning. Med anledning av detta är källorna till stor del begränsade till primärkällor såsom lagstiftning, rättspraxis och lagförarbeten för att säkerställa att tankeprocessen bakom bestämmelserna belyses.²

² Zamboni, M, Nääv, M. *Juridisk metodlära*, 2 uppl. (2018), s. 21 ff.

Den slutliga argumentationen bygger delvis på ett kritiskt perspektiv och intar därmed en ställning de lege ferenda.³ Kritiken rör främst utformningen av dagens lagstiftning ur ett rättssäkerhetsperspektiv och knyter an till diskussionen om koranbränningarna.

1.5 Forskningsläge

Yttrandefrihetsrätten är ett område som starkt påverkats av teknik och medieutveckling, vilket lett till behov av en stor mängd utredningar och forskning genom åren.⁴ Exempel på vanliga forskningsfrågor rörande detta område är hur yttrandefriheten bör definieras och skyddas, vilka begränsningar som kan anses vara legitima, samt hur yttrandefriheten kan balanseras mot andra rättigheter och intressen i samhället. Flera av dessa frågor diskuteras i doktrin av Hans-Gunnar Axberger; en framstående svensk professor på området.⁵

Även forskningen kring brottet hets mot folkgrupp är relativt omfattande och rör exempelvis frågor om definitionen av brottet, dess omfattning och hur det kan förebyggas och bekämpas. Sådan typ av forskning är ofta nära sammankopplad med frågan om yttrandefrihet då det aktualiserar frågan om när ett uttalande inte längre kan skyddas, utan övergår till att bli en kränkning av andra människors rättigheter. Hans-Olof Sandén är en författare inom området som kan nämnas i detta sammanhang.⁶

Koranbränningar är en relativt ny företeelse som inte helt klart kan sägas uppfylla rekvisiten i brottet hets mot folkgrupp. Gränsen mellan yttrandefrihet och brottsligt missaktande är därmed förhållandevis outforskad i detta avseende och bristen på domstolsavgörande gör frågan än mer relevant att undersöka.

1.6 Material

Då uppsatsen bygger på den rättsdogmatiska metoden är källor såsom lagtext, förarbeten och juridisk praxis av störst betydelse för tolkning av rätten i utredningen.⁷ Utöver detta har litteratur i form av artiklar, lagkommentarer och juridisk doktrin använts för att konstruera ett sammanhang och försöka föra in fler perspektiv i diskussionen.

³ Zamboni, M, Nääv, M. *Juridisk metodlära*, 2. uppl. (2018), s. 35 f.

⁴ Edström, M, Jonäng, K, Näsström, M. *Yttrandefrihet i förändring: Teknologins och mediesituationens påverkan på yttrandefriheten* i *Nordicom Information*, Vol. 39, No. 2 (2017).

⁵ Se exempelvis Axbergers bok "Yttrandefrihetsgrundlagarna".

⁶ Se exempelvis Sandéns bok "Hets mot folkgrupp".

⁷ Zamboni, M, Nääv, M. *Juridisk metodlära*, 2 uppl. (2018), s. 21.

Vad gäller yttrandefrihetsregleringen är denna mycket generellt formulerad, varför förarbeten och doktrin är till stor hjälp vid en kartläggning av dess innehåll. Likaså framstår rekvisiten i brottet hets mot folkgrupp som relativt vidsträckta vid en första anblick, vilket gör att förarbeten även här är aktuella för att utröna dess gränser och vad som utgör gällande rätt. Eftersom bestämmelsen tillkom redan under mitten av 1900-talet och har kommit att ändras sedan dess bör dock viss försiktighet iakttas vid studier av förarbetena då fokus ligger på dagens definition av brottet.

1.7 Disposition

Uppsatsens utredande del inleds med ett kort avsnitt som beskriver innebörden av koranbränningarna. I därpå följande avsnitt görs en framställning av yttrandefrihetsrätten. Denna grundar sig i en kort historisk bakgrund som sedan leder in på hur yttrandefrihetsskyddet gestaltar sig i RF samt de inskränkningar som finns i bestämmelsen. Vidare redogörs för yttrandefrihetsskyddet i en europarättslig kontext med fokus på EKMR. Slutligen tas ett relevant rättsfall upp genom en redogörelse för omständigheterna i fallet, Högsta domstolens bedömning och kritik som framförts gentemot avgörandet.

I avsnitt tre belyses i stället brottet hets mot folkgrupp. Även här finns en inledande del i form av en historisk bakgrund och därefter behandlas bestämmelsens olika rekvisit ingående.

Uppsatsen avslutas med en analys som bygger på ovan nämnda material, där en diskussion förs och de aktuella frågeställningarna besvaras.

2 Yttrandefrihet

2.1 En historisk överblick

Yttrandefrihetens framväxt har sin bakgrund i upplysningsfilosofin och den förnuftsbaseade samhällsutvecklingen.⁸ Framför allt motiveras yttrandefriheten genom tanken att man i en demokrati måste ha fri tillgång till information för att kunna göra rationella självständiga val, samt att det är en fråga om frihet att ha rätt att uttrycka tankar och åsikter. Tidigare tänkte man också att om kunskap och information fick flöda fritt så skulle det sanna överleva medan det felaktiga sorterades bort.⁹

⁸ Riksarkivet. "Varför var Sverige först?", besökt 2023-04-12.

⁹ Axberger, H-G. *Yttrandefrihetsgrundlagarna*, 5 uppl. (2023), s. 15.

Den första lagen som byggde på yttrandefrihetsrättsliga principer tillkom år 1766 och var en lag om tryckfrihet.¹⁰ I samband med samhällsutvecklingen och innovationer såsom radio och tv blev frågan om att vidga yttrandefrihetsskyddet högaktuell och diskuterades under en lång tid.¹¹ År 1992 tillkom yttrandefrihetsgrundlagen som ett svar på denna diskurs, med funktionen att reglera rätten till yttrandefrihet även utanför tryckt skrift, alltså i etermedia.¹²

Utöver TF och YGL regleras rätten till yttrandefrihet i flera andra lagar. Den kanske viktigaste av dessa är vår tredje grundlag Regeringsformen.¹³ Stadgandet om yttrandefrihet återfinns i RFs andra kapitel och utgör fokus för denna uppsats, då den reglerar yttrandefriheten utanför medier. RFs yttrandefrihetsskydd kommer därför skildras ingående i det följande.

2.2 Yttrandefriheten i svensk rätt

2.2.1 Rättighetsskyddet i RF

I Regeringsformens andra kapitel regleras olika grupper av fri- och rättigheter vars styrka är varierande. Vissa rättigheter är absoluta på så sätt att de inte kan begränsas utan grundlagsändring, medan andra kan begränsas genom lag eller annan författning.¹⁴ I 2 kap. 1 § första stycket RF definieras de så kallade positiva opinionsfriheterna, vilka infördes för att betrygga medborgare dessa rättigheter även i tid av krig eller vid hot i form av anti-demokratiska rörelser.¹⁵ Av dessa är det enbart religionsfriheten som är absolut, medan övriga är begränsningsbara.¹⁶ I den första punkten återfinns rätten till yttrandefrihet, där den beskrivs som en ”frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor”.¹⁷ RFs yttrandefrihetsskydd kan sägas inta ett bredare perspektiv än YGL och TF eftersom den inte är begränsad till vissa mediala kanaler, utan även kan vara tillämplig exempelvis i fråga om ett yttrande vid en demonstration.¹⁸ Gällande den frihet att

¹⁰ Axberger, H-G. *Yttrandefrihetsgrundlagarna*, 5 uppl. (2023), s. 21.

¹¹ Prop. 1990/91:64 s. 23.

¹² Prop. 1990/91:64 s. 31 ff.

¹³ Petré, G, Ragnemalm, H. *Sveriges grundlag*, 12 uppl. (1980), s. 40.

¹⁴ Jermsten, H. Regeringsformen (1974:152) kommentar till 2 kap. 1 § not 18, Karnov JUNO (besökt 2023-04-02).

¹⁵ SOU 1975:75 s. 90.

¹⁶ Jermsten, H. Regeringsformen (1974:152) kommentar till 2 kap. 1 § not 18, Karnov JUNO (besökt 2023-04-02).

¹⁷ 2 kap. 1 § första stycket första punkten RF.

¹⁸ Prop. 1975/76:209 s. 104.

uttrycka sig i medier som regleras exklusivt i YGL och TF utgör dessa lex specialis och bestämmelsen i RF blir då ej tillämplig.¹⁹

2.2.2 Utformningen

Den mer ingående regleringen av yttrandefriheten i YGL och TF motiverade strategin om att göra utformningen i RF mer generell.²⁰ Att utforma reglerna i RF på ett tillfredställande sätt visade sig nämligen vara en utmaning.²¹ Yttrandefriheten utgör en av våra viktigaste medborgerliga fri- och rättigheter vilket å ena sidan motiverar största möjliga restriktivitet vad gäller begränsningar. Å andra sidan kommer yttrandefriheten i konflikt med motstående intressen oftare än någon annan rättighet, vilket medför ett legitimt behov av flertalet begränsningar.²² Med grundlagsregleringen ville man därför åstadkomma ett starkt skydd, men inte ett undantagslöst sådant. I stället eftersträvades att regleringen skulle öppna vissa möjligheter för begränsningar och att den inte skulle vara till hinder för den ordinära lagstiftningen.²³

2.2.3 Inskränkningar

Yttrandefriheten i RF får inskränkas i enlighet med 2 kap. 21 § RF om begränsningen är godtagbar i ett demokratiskt samhälle, inte går utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet och inte heller utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrets grundvalar. En sådan begränsning får inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning.²⁴ Dessa restriktioner riktar sig främst till riksdagen och talar om vilka aspekter som särskilt måste beaktas innan de stiftar en inskränkande lag.²⁵ Att begränsningen inte får sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen framhäver det faktum att reglerna har ett mycket nära samband med det demokratiska styrelseskicket. Likaså åskådliggör uttrycket om att en begränsning inte får göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning värderingen om att ingen ska utsättas för ingrepp i sina medborgerliga fri- och rättigheter endast med tanke på dennes

¹⁹ Warnling-Nerap, W, Sandström, L, Bernitz, H. *Statsrättens grunder*, 6 uppl. (2018), s. 194; 2 kap. 1 § andra stycket RF.

²⁰ SOU 1975:75 s. 128.

²¹ Warnling-Nerap, W, Sandström, L, Bernitz, H. *Statsrättens grunder*, 6 uppl. (2018), s. 185.

²² Prop. 1975/76:209 s. 108.

²³ SOU 1975:75 s. 14.

²⁴ 2 kap. 20 § och 2 kap. 21 § RF.

²⁵ SOU 1975:75 s. 23.

åsikter.²⁶ Syftet med bestämmelsen kan därmed sägas vara att understryka kravet på att lagstiftaren nogta redovisar sina syften vid stiftande av en rättighetsinskränkande lag.²⁷ Den proportionalitetsprincip som lagtexten ger uttryck för ska dock inte bara respekteras av lagstiftaren, utan även av domstolar eftersom inte heller en rättsledande dom bör gå emot nämnda principer. Det är alltså viktigt att även domstolar gör en bedömning kring huruvida den begränsning i yttrandefriheten som en fällande dom kan innebära, går utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som föranlett den.²⁸ Vid bedömning av vilka begränsningar som får göras, ska vikten av vidaste möjliga yttrandefrihet i politiska, religiösa, fackliga, vetenskapliga och kulturella angelägenheter beaktas.²⁹

2.3 Yttrandefriheten inom Europarätten

2.3.1 Relationen mellan nationell rätt och unionsrätt

Enligt 2 kap. 19 § RF får en föreskrift inte meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen. EKMR är på så sätt av stor betydelse för yttrandefriheten, både i ett nationellt och internationellt perspektiv.³⁰ Detta eftersom efterlevnaden av stadgandet kan bli föremål för lagprövning enligt 11 kap. 14 § RF, vilket i praktiken innebär att EKMR går före svensk lag.³¹ 2 kap. 19 § RF infördes för att markera Europakonventionens betydelse och klargöra för domstolar att de vid en eventuell normkonflikt kan underlåta att tillämpa en nationell föreskrift om den skiljer sig från konventionslagstiftningen.³² I första hand ska rättstillämparen dock använda sig av lagtolkning för att försöka åstadkomma en fördragskonform tolkning och ta hänsyn till allmänna rättstillämpningsprinciper för att fastställa normhierarkin och den regel som ska tillämpas.³³

2.3.2 Skyddet i EKMR

I EKMR återfinns regleringen beträffande yttrandefrihetsrätten i artikel 10. Beskrivningen i artikel 10 första punkten är på samma sätt som i RF ytterst generell och lyder ”var och en har rätt till yttrandefrihet”. Därefter konstateras att rätten innefattar åsiktsfrihet och rätt att ta emot

²⁶ SOU 1975:75 s. 23.

²⁷ SOU 1975:75 s. 153.

²⁸ NJA 2012 s. 400 HD:s dom p. 15-19.

²⁹ 2 kap. 23 § andra stycket RF.

³⁰ Warnling-Nerep, W, Bernitz, H. *En orientering i tryckfrihet och yttrandefrihet*, 5 uppl. (2013), s. 153.

³¹ Axberger, H-G. *Yttrandefrihetsgrundlagarna*, 5 uppl. (2023), s. 34.

³² Prop. 1993/94:117 s. 37 f.

³³ Warnling-Nerep, W, Sandström, L, Bernitz, H. *Statsrättens grunder*, 6 uppl. (2018), s. 181.

och sprida uppgifter och tankar oberoende av territoriella gränser och myndighetsinblandning. I den andra punkten regleras möjliga yttrandefrihetsbegränsningar. De flesta begränsningsmöjligheter är snarlika de som räknas upp i 2 kap. 21 § och 2 kap. 23 § RF, men EKMR ger även möjlighet till begränsningar som har till ändamål att skydda territoriell integritet, förhindrande av förtroliga underrättelser samt upprätthållande av domstolars auktoritet och opartiskhet.³⁴ För samtliga inskränkningar gäller att de måste vara föreskrivna i lag och vara nödvändiga i ett demokratiskt samhälle.³⁵

Att ge en fullständig beskrivning av innehållet i artikel 10 och dess rekvisit är utmanande eftersom innehållet är dynamiskt och förändras i takt med nya ställningstaganden. Konventionens konkreta innehåll kan därför inte fastslås utan att beakta Europadomstolens praxis, eftersom det bygger på bedömningar från fall till fall.³⁶ Att artikel 10 EKMR inte är formellt avgränsad på samma sätt som den svenska bestämmelsen innebär att skyddet i artikeln kan sträcka sig längre än motsvarande skydd i RF. I NJA 2005 s. 805 ”Åke Green” belystes betydelsen av detta, då HD kom fram till att bestämmelserna i RF inte hindrade en fällande dom, men att artikeln i EKMR gjorde det.³⁷

2.4 NJA 2005 s. 805 ”Åke Green”

Fallet grundar sig i en predikan som Green, i egenskap av pastor, höll inför ett femtiotal åhörare. I predikan gjordes ett flertal kränkande uttalanden gentemot homosexuella. Bland annat refererade Green till AIDS som något homosexuella kunde hållas ansvariga för. Det sades också att homosexualitet är någonting sjukt och att det utgör en sexuell abnormitet som är en ”djup cancersvulst på hela samhällskroppen”. Frågan i målet var huruvida Greens predikan utgjorde hets mot folkgrupp.³⁸ Bedömningen landade slutligen i en friande dom i HD med hänvisning till europarättsliga regler och praxis och blev sedermera mycket omtalat och kontroversiellt.

Utgångspunkten i HD var att Greens uttalanden skulle prövas utifrån det innehåll som de omedelbart förmedlade, snarare än utifrån en granskning av de exakta ordalagen. Av vikt för bedömningen var alltså hur en åhörare uppfattade predikan. Domstolen tog dock också hänsyn till Greens motiv att påverka människors situation till det bättre och att han handlat i enlighet

³⁴ Danelius, H m.fl. *Mänskliga rättigheter i europarättslig praxis*, 6 uppl. (2023), s. 558.

³⁵ Artikel 10 EKMR.

³⁶ Axberger, H-G. *Yttrandefrihetsgrundlagarna*, 5 uppl. (2023), s. 33.

³⁷ Axberger, H-G. *Yttrandefrihetsgrundlagarna*, 5 uppl. (2023), s. 34.

³⁸ NJA 2005 s. 805.

med vad han uppfattat som sin plikt som pastor. Uttalandena kunde dock inte anses utgöra direkta uttryck för de textställen i bibeln som Green hänvisat till. Med hänsyn till att den sexuella läggningen i sig var den väsentliga grunden i uttalandena, konstaterade domstolen att de måste bedömas utgöra missaktande omdömen om gruppen i allmänhet. HD ansåg även att Green uppsåtligt spritt uttalandena fullt medveten om att de skulle komma att uppfattas som kränkande.³⁹

Efter att ha konstaterat att alla objektiva rekvisit i brottsbestämmelsen om hets mot folkgrupp var uppfyllda, ställde sig HD dock frågan om inte det starka religions- och yttrandefrihetsintresset borde medföra att ordet missaktning ska ges en mer restriktiv tolkning än vad som framgår av den nationella lagtexten och dess förarbeten.⁴⁰ För att avgöra detta gick domstolen vidare och fäste avseende vid europarättslig praxis. I målet *Handyside v. Storbritannien* hade Europadomstolen exempelvis anfört att yttrandefriheten utgör en grundval i ett demokratiskt samhälle och därför inte bara omfattar uttalanden som mottas positivt, utan även de som chockerar, kränker och stör.⁴¹ Däremot får ett uttryckssätt inte utgöra "hate speech" på så sätt att det sprider, förespråkar, uppmuntrar eller rättfärdigar hat.⁴² Den bedömning som måste göras är huruvida en påstådd inskränkning är nödvändig i ett demokratiskt samhälle, vilket prövas genom att undersöka om den svarar mot ett angeläget samhällsligt behov och är proportionell med det legitima ändamål som skall tillgodoses.⁴³

HD kom fram till att Greens uttalanden, vid en samlad bedömning av omständigheterna, inte kunde anses utgöra sådana hatfulla uttalanden som avses med begreppet "hate speech". Hans uttalanden varken rättfärdigade eller uppmuntrade hat, utan baserades på ett tema i bibeln och var inte så mycket mer nedsättande än ordalagen i de aktuella bibelställena. Under dessa omständigheter menade HD att det är sannolikt att Europadomstolen skulle finna att inskränkningen som en fällande dom skulle innebära, inte är proportionerlig till Greens rättighet att förkunna sin i bibeln grundade uppfattning. HD friade därför Green med motiveringen att det får antas att en konventionsenlig tillämpning inte ger utrymme för en fällande dom.⁴⁴

Det förekommer flera kritiska synpunkter relaterade till fallet Åke Green. Professor Inger Österdahl har framfört ett antal av dessa i sin artikel, där hon hävdar att flera av de fall från

³⁹ NJA 2005 s. 805.

⁴⁰ NJA 2005 s. 805.

⁴¹ *Handyside mot Storbritannien*, p. 49.

⁴² *Gunduz v. Turkey* (Klagomål nr 35071/97), p. 40.

⁴³ *Sunday Times v. Storbritannien*, Series A, No. 30, 26 April 1979, p. 62.

⁴⁴ NJA 2005 s. 805.

Europadomstolen som HD hänvisade till i sin dom, saknade relevans för bedömningen.⁴⁵ Österdahl poängterar också att HD borde ha varit fullt övertygad om sin slutsats att en fällande dom sannolikt skulle strida mot Europakonventionen för att lägga det till grund för hela sin bedömning. Detta särskilt med tanke på att HD hade kunnat utfärda en friande dom redan genom att enbart hålla sig till nationell lagstiftning och tillämpa en mer restriktiv tolkning av missaktningsrekvisitet.⁴⁶

3 Hets mot folkgrupp

3.1 En historisk överblick

Efter andra världskriget och Förintelsen uppstod en stark vilja att stadfästa alla människors grundläggande fri- och rättigheter genom lagstiftning. Som ett resultat av detta och i efterdyningarna av uppgången av nationalsocialismen tillkom brottet hets mot folkgrupp.⁴⁷ Bestämmelsen är numera den mest centrala när det kommer till bekämpningen av hetspropaganda och utgör en inskränkning av yttrandefriheten i RF, närmast med hänvisning till allmän ordning och säkerhet.⁴⁸

År 1998 tillsattes en kommitté som fick i uppdrag att utreda vissa frågor, inklusive huruvida bestämmelsen om hets mot folkgrupp var tillräcklig för att motverka hat mot vissa samhällsgrupper.⁴⁹ Kommittén ansåg att det krävdes ett förtydligande av vad som ska vara straffbart eftersom utformningen av bestämmelsen, i samband med senare praxis, skapat en osäkerhet om hur långt det straffbara området faktiskt sträcker sig. Ett av kommitténs förslag var att strama upp och precisera rekvisiten, samt att ta bort det vaga rekvisitet "uttrycka missaktning" och istället kräva att meddelandet måste uttrycka en nedvärdering av den aktuella befolkningsgruppens människovärde. Dessutom påpekade kommittén att det var nödvändigt att göra det tydligt vad som kan anses utgöra ett meddelande, exempelvis om en symbol kan uttrycka ett sådant meddelande som hotar eller uttrycker missaktning för en grupp personer. Förslagen ledde dock aldrig till några förändringar eftersom det ansågs föreligga risk för att dessa kunde innebära en inskränkning av tillämpningsområdet. Regeringen

⁴⁵ Österdahl, I. *Åke Green och missaktande men inte hatiskt tal i SvJT (2005/2006)*, s. 3.

⁴⁶ Österdahl, I. *Åke Green och missaktande men inte hatiskt tal i SvJT (2005/2006)*, s. 8.

⁴⁷ Sandén, H-O. *Hets mot folkgrupp*, 1 uppl. (2020), s. 13 f.

⁴⁸ Sandén, H-O. *Hets mot folkgrupp*, 1 uppl. (2020), s.13; Prop. 2001/02:59 s. 14.

⁴⁹ Prop. 2001/02:59 s. 11.

framhöll att sådana ändringar inte bör göras utan att det finns ett påtagligt behov av dem och att de måste vägas upp av någon annan, tydligare och mer effektiv reglering.⁵⁰

3.2 Rekvisiten

Brottsbeskrivningen i 16 kap. 8 § brottsbalken (BrB) avseende hets mot folkgrupp har idag landat i tre rekvisit. För att en handling ska anses vara brottslig enligt denna bestämmelse, måste den först och främst utgöra hot eller uttryck för missaktning. För det andra måste handlingen ha spridits genom ett uttalande eller annat meddelande, och för det tredje måste det uttryck som sprids ha för avsikt att hänvisa till eller på annat sätt avse en folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på faktorer såsom ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck.⁵¹

Med meddelande avses inte bara muntliga och skriftliga meddelanden, utan det kan också te sig i andra former. I förarbetena nämns exempelvis ”åtbörder eller genom bilder”.⁵² HD har dessutom slagit fast att symboler kan utgöra hets mot folkgrupp om det är uppenbart att de tydligt förmedlar ett sådant hotande eller missaktande budskap. I rättsfallet NJA 1996 s. 577 rörde det sig exempelvis om en person som burit symboler som kunde förknippas med nazisternas förföljelse av judar. HD uttalade här att om en sådan indirekt åsiktsyttring otvetydigt ger en koppling till en viss åsiktsriktning, kan det betraktas som ett meddelande i lagens mening.⁵³ Avgörande kan därmed sägas vara hur tydligt budskapet den aktuella symbolen har, vilket erfordrar bedömningar från fall till fall.

Uttrycket ”hot” innefattar inte bara den typ av hot som har kriminaliserats genom straffbestämmelserna olaga hot och olaga tvång, utan också allt som faller under så kallat *gängse språkbruk*. Detta gör innebörden relativt vidsträckt. Även uttrycket ”missaktning” kan anses omfatta en vid krets av kränkande omdömen. Det räcker exempelvis att ett uttalande är nedsättande för en viss grupp anseende.⁵⁴ Trots detta är det dock inte all typ av nedsättande eller förnedrande uttalanden som ryms under uttrycket, utan viss försiktighet måste iaktas vid tolkningen. Gränsen mellan sakligt befogad kritik och straffbar missaktning är aningen diffus, men vad som skiljer straffbara uttalanden från övriga, är att dessa fullt klart överskrider

⁵⁰ Prop. 2001/02:59 s. 21 ff.

⁵¹ 16 kap. 8 § första stycket BrB.

⁵² SOU 2000:88 s. 194.

⁵³ NJA 1996 s. 577.

⁵⁴ SOU 2000:88 s. 188.

gränsen för en saklig och vederhäftig diskussion om den aktuella folkgruppen.⁵⁵ I rättsfallet NJA 1982 s.128 hade en person satt upp en skylt vid en infart till en campingplats. På skylten stod det att zigenare inte fick beträda campingen. Även om skylten inte uttryckligen innehöll något kränkande omdöme om romer, bedömdes gärningen som hets mot folkgrupp. Detta eftersom skylten indirekt uttryckte ett omdöme om folkgruppens egenskaper och uppträdande som måste anses nedsättande för deras anseende.⁵⁶ För att bedöma om ett meddelande uttrycker missaktning bör en objektiv hållning intas. Samtidigt måste dock hänsyn tas till sammanhanget och motiven med gärningen.⁵⁷ Bedömningen ska inte heller ta utgångspunkt i en granskning av exakta ordalag, utan snarare i det budskap som meddelandet förmedlar och därav hur en mottagare måste uppfatta det.⁵⁸

Det aktuella skyddsobjektet rörande hets mot folkgrupp är ”folkgrupp eller annan sådan grupp av personer” när angreppet sker med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck”.⁵⁹ Bestämmelsen skyddar på så sätt bestämda grupper och kollektiv av sådana grupper, medan enskilda identifierbara individer faller utanför.⁶⁰ I formuleringen ”folkgrupp eller annan sådan grupp av personer” inkluderas därmed såväl vissa befolkningsgrupper (exempelvis invandrare och utlänningar) som en mindre bestämd del av en sådan grupp (exempelvis mongoler eller jugoslaver).⁶¹

Vad gäller spridningsrekvisitet är det tillräckligt att ett meddelande sprids till allmänheten, även om det inte direkt riktats till denna.⁶² Av betydelse är hur många som hypotetiskt kan ta del av meddelandet. Rekvisitet kan därmed vara uppfyllt när ett muntligt framträdande görs inför en folksamling på ett sätt som är ämnat att uppfattas av denna. Hur många personer som faktiskt lyssnat är däremot ointressant i förhållande till ansvarsfrågan.⁶³ Yttranden inom den helt privata sfären omfattas inte av bestämmelsen, men så snart mer än ett fåtal människor har nåtts av meddelandet får det anses vara spritt.⁶⁴ För ansvar krävs dock att gärningsmannens uppsåt omfattar spridningen bland denna obestämda krets.⁶⁵

⁵⁵ Prop. 1970:87 s. 61.

⁵⁶ NJA 1982 s. 128.

⁵⁷ Prop. 2001/02:59 s. 41.

⁵⁸ SOU 2019:27 s. 53.

⁵⁹ 16 kap. 8 § första stycket BrB.

⁶⁰ Prop. 2001/02:59 s. 15 f.

⁶¹ SOU 1981:38 s. 11.

⁶² SOU 1991:75 s. 51 f.

⁶³ NJA 1999 s. 702.

⁶⁴ Prop. 1986/87:151 s. 109.

⁶⁵ Prop. 1986/87:151 s. 108.

4 Koranbränningarna

Koranbränningar är ett relativt nytt fenomen som väckte stor uppståndelse främst under år 2022. Inför riksdagsvalet reste Rasmus Paludan, partiordförande för det danska högerextrema partiet Stram kurs, runt i flera svenska städer och tände eld på koranen för att sprida sitt politiska budskap. Detta ledde till vad som i media kom att benämnas som ”Påskupploppen” då blåljuspersonal blev attackerade av motdemonstranter.⁶⁶ Utöver eldandet har Paludan under sina manifestationer även rivit ut sidor ur boken för att sedan spotta på dem och snyta sig i dem framför upprörda muslimer. Han menar att anledningen till detta är att han vill sända en signal till de som vill inskränka hans yttrandefrihet. Eftersom flera sammankomster hållits under ramadan, utanför moskéer och i utsatta områden, har handlandet dock i många fall tolkats som en provokation gentemot folkgruppen muslimer.⁶⁷ Detta har lett till en diskussion kring huruvida koranbränningarna utgör hets mot folkgrupp, eller enbart syftar till att bidra till en politisk debatt om islam, invandringsfrågan och yttrandefrihetsrätten.⁶⁸

5 Analys

5.1 Utgör koranbränningarna hets mot folkgrupp?

Bestämmelsen hets mot folkgrupp utgör en uttalad begränsning av yttrandefriheten, men med hänsyn till yttrandefrihetens betydelse ställs det höga krav på restriktivitet vid tillämpning av inskränkningar. För att Paludans koranbränningar ska anses utgöra hets mot folkgrupp och därmed kunna hindra hans yttrandefrihetsrätt, krävs att samtliga objektiva rekvisit är uppfyllda och att en fällande dom inte strider mot Sveriges konventionsåtaganden.

Inledningsvis kan det konstateras att uppfyllandet av spridningsrekvisitet är relativt okontroversiellt i sammanhanget. Avgörande är om yttrandet spritts till allmänheten och om mer än ett fåtal människor har nåtts av meddelandet. Koranbränningarna har skett i form av anordnade sammankomster inför ett flertal åskådare och har dessutom blivit ett medialt fenomen. Detta får även tolkas som Paludans uppsåt, med hänsyn till de platser och tidpunkter han valt att hålla sina manifestationer. Denna slutsats får även stöd genom HDs bedömning av predikosituationen i Green-fallet. Mer komplicerat blir det dock i förhållande till övriga rekvisit.

⁶⁶ Hedström, D. ”Koranbränningarna på 60 sekunder”, *SVT* (2023) besökt 2023-05-03.

⁶⁷ Huitfeldt, J. ”Att tala med Rasmus Paludan”, *Kvartal* (2022) besökt 2023-05-03.

⁶⁸ Krona, S. ”Koranbränning och hets mot folkgrupp – det säger lagen”, *SVT* (2022) besökt 2023-05-03.

En komplicerad fråga är om koranbränningarna kan anses utgöra vad lagstiftaren avser med ”meddelande”. Av förarbeten och praxis kan konstateras att allt ifrån gester och tecken till symboler kan anses utgöra ett meddelande. Då syftet med bestämmelsen är att skydda människors personliga värde och integritet, borde begreppet kunna tolkas så att det omfattar en vid krets av uttrycksformer. I så fall skulle ”meddelande” också kunna inkludera en, på sätt och vis, symbolisk handling i form av att antända en religiös bok. Vad som är avgörande är dock enligt praxis om den indirekta åsiktsyttringen otvetydigt ger en koppling till en viss åsiktsriktning. Endast i ett sådant fall kan en gest eller symbol betraktas som ett meddelande i lagens mening. Det verkar alltså som att uttrycket ”åtbörder eller bilder” med hänsyn till bestämmelsens ändamål kan tolkas extensivt, men att det istället ska ställas höga krav på dess budskap för att få falla in under vad lagen avser med ”meddelande”. En nazistsymbol kunde i sig anses så starkt förknippad med judehat att det fick anses nå upp till kravet. Det indikerar att HD fäste stort avseende vid historia och omständigheter runt omkring. Förintelsen är dock något som i princip alla idag har vetskap om, vilket gör historien och budskapet i symbolen extremt nära sammankopplade. Frågan är om detta verkligen går att jämföra med koranbränningar, eftersom det inte är lika tydligt vad för åsikt Paludan ger uttryck för. Visserligen företräder han ett högerextremt parti och har uttalat sig kritiskt rörande islam, men för att uppfylla kravet i straffbestämmelsen krävs en koppling till en folkgrupp. Jämför exempelvis hur en nazistsymbol ger uttryck för judehat och inte enbart kritiserar judendom som religion. För att komma fram till slutsatsen att koranbränningarna uttrycker hat gentemot folkgruppen muslimer, skulle man behöva ta hänsyn till många kringliggande omständigheter. I och med att lagstiftaren gång på gång uttryckt betydelsen av att tillämpa yttrandefrihetsinskränkningar mycket restriktivt, särskilt i politiska sammanhang, talar detta emot en bedömning som tar så mycket hänsyn till allt utom själva gärningen som är föremål för bedömning, det vill säga bränningen av koranen. Däremot kan en bedömning av specifika uttalanden som gjorts i samband med bränningarna leda till ett annat resultat. Denna diskussion får dock separeras från den nu aktuella, eftersom det är koranbränningarna i sig som är föremål för prövning och inte eventuella uttalanden.

Rörande missaktningsrekvisitet är det, till skillnad från vid bedömningen av vad som utgör ett meddelande, särskilt uttalat att det är viktigt att ta sammanhanget och motiven med gärningen i beaktning. Till grund för bedömningen ligger även hur en mottagare av meddelandet måste ha uppfattat det. En objektiv helhetsbedömning ska därefter göras kring huruvida meddelandet uttrycker hot eller missaktning. Med beaktande av de sammanhang i vilka koranbränningarna skett; det vill säga i utsatta områden, nära moskéer och under

ramadan, är det tydligt att Paludan ämnat nå ut till trosutövare av den religion han kritiserar. I och med att hans manifestationer inte bara bestått i att bränna koranen, utan även att riva ut sidor samt spotta på och snyta sig i dem, måste det kunna tolkas som provocerande gentemot de vars heliga skrift det berör. Med utgångspunkt i Green-fallet där HD konstaterade att Green uppsåtligt spritt uttalandena fullt medveten om att de skulle komma att uppfattas som kränkande, får så även bedömas vara fallet rörande Paludan eftersom han måste ha insett att hans handlingar kunde uppfattas som kränkande. Detta måste om inte annat ha blivit tydligt för honom under de många upplopp som hans bränningar resulterade i och ändå valde han att fortsätta. Frågan är dock om Paludans motiv uteslutande är provokation. Det faktum att Paludan är politiskt engagerad och främst framträdde inför riksdagsvalet, talar för att han ville föra fram en politisk ståndpunkt. Att han gör det på detta väldigt extrema sätt, menar han själv beror på att han samtidigt vill sända en signal till de som vill inskränka hans yttrandefrihet genom hot och våld. Lyssnar man till Paludan är motivet alltså inte överhuvudtaget att provocera, utan snarare att sätta ner foten gentemot de som försöker hindra hans rätt till yttrandefrihet. Kränkningen och provokationen gentemot andra muslimer blir enbart en oundviklig bieffekt. Det är svårt att avgöra huruvida Paludans egenuttalade motiv ska väga tyngst, eller det sätt på vilket en mottagare uppfattar budskapet i meddelandet. De båda är omständigheter som enligt uttalanden ska vägas in vid en helhetsbedömning.

Den fråga som ska avgöras är om koranbränningarna fullt klart kan anses överskrida gränsen för en saklig och vederhäftig diskussion. Inom politiska sammanhang tillämpas en särskilt restriktiv syn på yttrandefrihetsinskränkningar. Detta med hänsyn till att yttrandefriheten utgör en synnerligen viktig demokratisk hörnsten. Att bränna, spotta på och snyta sig i koranen får dock, taget ur sitt sammanhang och utifrån en åhörarens uppfattning, fullt klart anses överskrida gränsen för en saklig och vederhäftig diskussion. Ser man däremot till Paludans motiv, kan det konstateras att handlandet var ett försök att väcka en vederhäftig politisk debatt om bland annat islam, invandringspolitik och betydelsen av yttrandefrihet. Det kan också noteras att handlingen har lett till diskussioner och stor mediauppståndelse som faktiskt resulterat i en sådan önskad politisk debatt. Vad som talar emot skyddsvärdeheten av en sådan handling är dock att en liknande diskussion rimligen hade kunnat väckas på andra mindre kränkande sätt. Värt att framhålla är även att ett av ändamålen med straffbestämmelsen är att upprätthålla allmän ordning och säkerhet. Att skydda ett uttalande som lett till det motsatta skulle därmed framstå som besynnerligt. Med det sagt förefaller det dock som ännu mer underligt om stadgandet i 2 kap. 23 § andra stycket RF och de många uttalanden om att politiska meddelanden ska betraktas som mer skyddsvärda än andra, inte

tillmäts någon särskild betydelse. Det kan hävdas att koranbränningarna hade uppfyllt missaktningsrekvisitet om de hade skett utanför den politiska debatten. I detta fall rör det sig dock om ett politiskt meddelande som får en kränkande effekt. Den demokratiska aspekten är en av de mest essentiella bakom bestämmelsen om yttrandefrihet, varför skyddsintresset i politiska sammanhang borde tas på allvar. När man ser på meddelandet ur ett sådant perspektiv och tar hänsyn till det uttalade politiska motivet bakom koranbränningarna snarare än dess provokativa bieffekter, är det inte längre tydligt att det fullt klart kan anses överskrida gränsen för en saklig och vederhäftig diskussion.

Om man utgår från att bränningarna är en del av en politisk manifestation, kan det argumenteras för att syftet inte huvudsakligen är att sprida ett meddelande riktat mot en specifik folkgrupp, utan snarare att uttrycka en politisk åsikt om islam som religion. Det finns dock flera omständigheter som kan anses peka åt motsatt håll och det är rimligt att anta att Paludan insåg att det kunde uppfattas så. Han har bland annat genomfört flera manifestationer under ramadan och utanför moskéer. Med tanke på att han också ställt sig kritisk till invandring och islam har det bidragit till att muslimer känt sig utpekade. I fallet med skylten vid campingplatsen uttrycktes ingen explicit kränkande åsikt om romer som folkgrupp, men skylten ansågs indirekt uttrycka ett omdöme om deras egenskaper och uppträdande som var nedsättande för gruppens anseende. Koranbränningarna skulle också kunna anses ge uttryck för indirekt missaktning. För att dra slutsatsen att det uttrycker förakt mot folkgruppen muslimer snarare än själva religionen, krävs dock en vittgående tolkning som tar hänsyn till flera omständigheter. Frågan är hur mycket sådana omständigheter ska få spela in vid en bedömning som uttryckligen ska göras med största möjliga restriktivitet.

I Green-fallet uttalade HD att den nationella straffbestämmelsen kan behöva tolkas ännu mer återhållsamt än vad lagförarbeten fordrar. Detta på grund av förhållandet till unionsrätten. Med beaktande av utgången i Green-fallet och europarättslig praxis är det inte orimligt att anta att Europadomstolen hade ansett att inskränkningen som en fällande dom skulle innebära, inte är proportionerlig till Paludans rätt att delge sin politiska ståndpunkt i ett demokratiskt samhälle. Något "hate speech" blir det inte tal om ifall man gör en restriktiv tolkning, vilket får anses vara utgångspunkten efter ovan anförda resonemang. Dessutom har värdet av största möjliga yttrandefrihet i politiska sammanhang betonats även på en internationell nivå.

5.2 Var går gränsen mellan yttrandefrihet och brottet hets mot folkgrupp?

Vid en rättslig analys framgår att förhållandet mellan sakligt befogad kritik och straffbar missaktning är flytande, vilket skapar svårigheter i att dra en tydlig gräns mellan yttrandefrihet och hets mot folkgrupp. En anledning till detta är att yttrandefriheten har en omfattande räckvidd och att grundlagen inte innehåller detaljerade bestämmelser om yttrandefrihetsinskränkningar. Dessutom är rekvisiten i brottsbestämmelsen hets mot folkgrupp vagt formulerade och obestämda. Detta innebär att bedömningar måste göras i varje enskilt fall och att en mängd olika omständigheter kan påverka utfallet. Trots dessa utmaningar tycks det finnas en intention att behålla denna ordning. När kommissionen föreslog ändringar av rekvisiten i brottsbestämmelsen för att uppnå en mer preciserad reglering fick det avslag. Regeringen framhöll att en begränsning av det straffbara området riskerar att minska skyddet för enskilda och att ändringar i tillämpningsområdet inte bör genomföras om det inte finns ett påtagligt behov. Något sådant behov kunde inte anses föreligga, eftersom svårigheter med avgränsningen kan uppstå oavsett vilket formuleringssätt som väljs.

Även om det är lätt att förstå motviljan att göra stora förändringar i lagstiftningen, kan svårigheterna med bedömningen enligt den nuvarande formuleringen vara riskfyllda. Särskilt finns en fara kring kravet på hot eller uttryck för missaktning, eftersom det definierar vilka handlingar som ska vara brottsliga och inte. Missaktningsrekvisitet riskerar att leda till otydliga svar rörande frågan vilka ageranden som ska aktualisera straffansvar, vilket inte är förutsägbart. Inom straffrätten ställs höga krav på förutsebarhet, eftersom alla måste ha möjlighet att anpassa sig till lagen. Det rör sig därmed om en rättssäkerhetsfråga. För närvarande finns inte heller några avgöranden som tydliggör distinktionen mellan yttrandefriheten och brottsbestämmelsen. De flesta avgöranden bygger på invecklade resonemang som i Green-fallet, eller slutsatser som helt saknar rättsliga vägledningar som i målet rörande nazistsymbolen. Lagstiftaren kan därför, genom de tvetydiga rekvisiten, anses ha överlämnat allt för stort ansvar till domstolarna. Domstolarnas uppgift är att tolka och tillämpa regler, inte att bestämma dess innehåll.

Problematiken blir tydlig i diskussionen om koranbränningarna, eftersom det går att komma fram till helt olika slutsatser genom att värdera samma omständigheter olika tungt. Det ger intrycket av att en domstol skulle kunna förutbestämma utfallet och sedan bygga sina ställningstaganden utifrån den uppfattningen. Detta eftersom det inte verkar finnas några "rätta" avvägningar att utläsa från lagstiftning eller förarbeten. Istället är det domstolarna som skapar rätten och utgångspunkterna för bedömningen. För att med dagens reglering ens ha en chans att åstadkomma rättssäkerhet, krävs därför att vägledande praxis etableras. HD kan

dock hittills anses ha visat på bristande skicklighet, eller åtminstone en ovilja, att konstruera metodiska och pedagogiska domar på området. Det kan visserligen konstateras att det är omöjligt att uppnå fullständig förutsägbarhet i en straffbestämmelse, och vad gäller hets mot folkgrupp finns det vissa fördelar med att bestämmelsen tolkas brett så att den kan tillämpas i många olikartade situationer. Men det som saknas, enligt min åsikt, är tydliga riktlinjer för hur bedömningen ska gå till. Det är positivt att det finns breda ramar att förhålla sig till då alla fall är olika, men inom dessa ramar måste det finnas en tydlig gemensam metod för att kunna närma sig målet om rättssäkra domar på området. Genom en sådan metod hade det blivit enklare att följa argumentationen och det hade inte funnits lika stort utrymme att konstruera utgång utefter tycke. Det är också viktigt att vara medveten om att politiska intressen riskerar att återspeglas i domar om domstolarna får alltför stort utrymme i sina bedömningar. Under intensiva debatter kan vissa grupper upplevas vara mer utsatta och i behov av extra skydd. Även om detta i de bästa av världar inte ska påverka bedömningen, är domare inte mer än människor. Detta kan resultera i att specifika grupper bitvis får ett starkare skydd än andra, vilket skapar ojämlikhet där vissa grupper får utstå mer långtgående missaktning än andra. En ökad tydlighet och klarhet kring vilka handlingar som faller inom ramen för bestämmelsen är därmed nödvändig för att undvika ojämlikhet och säkerställa rättvis bedömning oberoende av politiska intressen.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det är svårt att dra en tydlig gräns mellan yttrandefrihet och hets mot folkgrupp. För att åstadkomma en klarare distinktion krävs omfattande praxis, eftersom det verkar finnas en obenägenhet att ändra i lagformuleringar. Kanske vore det dock önskvärt med tydligare rekvisit, även om det skulle innebära viss minskning av den enskildes skydd. Att ha regleringar mot hets mot folkgrupp är i och för sig motiverat, men missaktningsrekvisitet i dess nuvarande form gör bestämmelsen svårtillämplig. Det går därmed att ifrågasätta hur angeläget det verkligen är att uttryck för missaktning ingår i brottsbeskrivningen, särskilt med tanke på att det finns andra bestämmelser under vilka det eventuellt hade kunnat kriminaliseras på ett mindre allvarligt vis.⁶⁹ Kanske är det tillräckligt att brottet innefattar hot eller "hets" mot en grupp, det vill säga att direkt eller indirekt uppmuntra till kriminella handlingar. Detta kan jämföras med vad Europadomstolen kallar för "hate speech". Med en sådan reglering som tydligt skiljer på nedvärderingar och hot hade det kanske uppenbarar sig en något tydligare och efterlängtd gräns.

⁶⁹ Se exempelvis "Förargelseväckande beteende" i 16 kap. 16 § BrB.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1990/91:64 Om yttrandefrihetslag m.m.

Prop. 1975/76:209 Om ändring i regeringsformen.

Prop. 1993/94:117 Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor.

Prop. 2001/02:59 Hets mot folkgrupp m.m.

Prop. 1970:87 Angående godkännande av konvention om avskaffande av rasdiskriminering m.m.

Utredningsbetänkanden

SOU 1975:75 Medborgerliga fri- och rättigheter.

SOU 2000:88 Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homosexuella, m.m. - straffansvarets räckvidd.

SOU 1981:38 Om hets mot folkgrupp: delbetänkande.

SOU 1991:75 Organiserad rasism: delbetänkande.

Rättsfall

NJA 1982 s. 128.

NJA 1996 s. 577.

NJA 1999 s. 702.

NJA 2005 s. 805.

NJA 2012 s.400.

Gunduz v. Turkey (Klagomål nr 35071/97) juni 2004.

Mål 5493/72 Handyside mot Storbritannien den 7 december 1976.

Mål 6538/74 Sunday Times v. Storbritannien, Series A, No. 30, 26 April 1979.

Litteratur

Axberger, Hans-Gunnar. *Yttrandefrihetsgrundlagarna*, Upplaga 5, Stockholm: Norstedts Juridik AB, 2023.

Danelius, Hans, Danelius, Johan, Bull, Thomas, & Cameron Iain. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis - En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, Upplaga 6, Stockholm: Nordstedts Juridik AB, 2023.

Edström, Maria, Jonäng, Kristina & Näsström, Mats. *Yttrandefrihet i förändring: Teknologins och mediesituationens påverkan på yttrandefriheten* i *Nordicom Information* Vol. 39, No. 2 (2017).

Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.). *Juridisk metodlära*, Upplaga 2, Lund: Studentlitteratur AB, 2013.

Petrén, Gustaf, Ragnemalm, Hans. *Sveriges grundlagar – och tillhörande författningar med förklaringar*, Upplaga 12 (omarb.) av Robert Malmgren Sveriges grundlagar, Stockholm: Inst. för offentlig och internationell rätt, 1980.

Sandén, Hans-Olof. *Hets mot folkgrupp*, Upplaga 1, Stockholm: Nordstedts Juridik AB, 2020.

Warnling-Nerep, Wiweka. & Bernitz, Hedvig. *En orientering i tryckfrihet & yttrandefrihet*, Upplaga 5, Stockholm: Jure Förlag AB, 2013.

Warnling-Nerep, Wiweka, Lagerqvist Veloz Roca, Annika, Bernitz, Hedvig & Sandström, Lena. *Statsrättens grunder*, Upplaga 6, Stockholm: Norstedts Juridik, 2018.

Österdahl, Inger: ”Åke Green och missaktande men inte hatiskt tal” i *SvJT* (2005/2006).

Lagkommentar

Jermsten Henrik. Regeringsformen (1974:152) 2 kap. 1 §, Karnov (JUNO) (besökt 2023-04-02).

Övrigt

Hedström, Daniel. ”Koranbränningarna på 60 sekunder”, *SVT*.

<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/koranbranningarna-pa-60-sekunder>, 2023 (besökt 2023-05-03).

Huitfeldt, Jörgen. ”Att tala med Rasmus Paludan”, *Kvartal*. <https://kvartal.se/artiklar/att-tala-med-rasmus-paludan/>, 2022 (besökt 2023-05-03).

Krona, Simon. ”Koranbränning och hets mot folkgrupp – det säger lagen”, *SVT*
<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/koranbranning-och-hets-mot-folkgrupp-det-sager-lagen>,
2022 (besökt 2023-05-03).

Riksarkivet. ”Varför var Sverige först?” <https://riksarkivet.se/varfor-var-sverige-forst>, (besökt 2023-04-12).